

Preverjanje metode samonaznanitve prestopništva

Bojan Dekleva*

1.0 Uvod

Temno polje kriminalitete — to je del storjenih kaznivih dejanj, ki ostaja neznan — je le poseben primer splošnega problema družbenih znanosti: kako raziskovati celotno definirano prebivalstvo in ne le njene tako ali drugače pristransko selekcionirane podskupine. Na to vprašanje v proučevanju kriminalitete so opozarjali že prvi zagovorniki in utemeljitelji uporabe kriminalnih statistik, vendar so začeli razmerje med prikrito in znano kriminaliteto empirično raziskovati šele v 20. stoletju, in sicer predvsem po letu 1940.

Pisci omenjajo različne vzroke za to, da ostaja del kriminalitete neznan; najpogostejši so tile: storilci in žrtve se sploh ne zavedajo kriminalne narave svojih dejanj; žrtev zaradi narave dejanja noče naznaniti dejanja in storilca; žrtev sploh ne ve, da je oškodovana; ni neposredne žrtve in zato storilca nihče ne naznani; žrtev je, pa storilca ne naznani, ker je prepričana o neuspešnosti pregonskih organov, se boji storilčevega maščevanja ali se boji, da bi se odkril del njene lastne krivde; žrtve in storilci so znani le ozkemu krogu ljudi in ti želijo zadevo urediti sami; javno mnenje ni naklonjeno doslednemu preganjanju nekaterih dejanj; kaznivo dejanje je znano le storilcu in njegovim prijateljem ter sorodnikom, ti pa ga ne naznanijo.^{1, 2}

Nepoznanje prave podobe kriminalitete oziroma poznanje le njenega znanega dela in ukvarjanje z njim pa prinaša številne za družbo neugodne posledice. Najsplošnejše jih lahko določimo kot sorazmerno neučinkovitost kazenske politike tako v reakcijah in odkrivanju že storjenih kaznivih dejanj kot v njihovem preprečevanju. Učinkovitost kazenske politike pa lahko pojmujeemo kratkoročno — v smislu pravočasnega spoznavanja porazdeljenosti in pogostnosti posameznih kaznivih dejanj, ki morajo sprožati pregonske in preprečevalne ukrepe, »ki morajo zadevati vsakega člana družbe, ki je po eni strani mogoči storilec, po drugi pa mogoča žrtev«³ — ali pa dolgoročno, širše pojmovano, kar pomeni poglobljeno razumevanje vzrokov nastanka kriminala in izbirnih mehanizmov, ki iz širokega polja kriminalitete spustijo le majhen, prek določenih sit izbran del v tako imenovano znano

kriminaliteto. Razumevanje teh mehanizmov pa ima dosti širše implikacije kot zanimajo le kazensko politiko.

V proučevanju temnega polja kriminalitete sta se izoblikovala dva prijema: spraševanje mogočih žrtev in spraševanje mogočih storilcev.⁴ Prijema se dopolnjujeta in rešujeta različna metodološka vprašanja. Tipičen primer spraševanja mogočih storilcev je, da naključno izbrani skupini iz prebivalstva predložimo vprašalnik z naštetimi kaznivimi dejanji, osebe pa odgovarjajo, ali so v določenem času ta dejanja storile. Po angleškem izrazu »self-report« smo ta način poimenovali metodo samonaznanitve.

Hood in Sparks opisujeta tri pomembne namene uporabe metode samonaznanitve: 1. omogoča oceno, koliko ljudi je kolikokrat storilo posamezno kaznivo dejanje. 2. ni več potrebna tipologija »storilec — nestorilec«; prestopništvo lahko definiramo dimenzionalno. 3. omogoča primerjati »uradno potrjene« storilce s tistimi, ki se naznanijo sami. Poglavitna prednost takega načina ugotavljanja storilcev pa je seveda v tem, da nam »omogoča oblikovati teorije in preverjati raziskovalne hipoteze na splošnem prebivalstvu«⁵ ne pa le na njegovem majhnem delu, na uradno potrjenih storilcih in še to največkrat ob splošni stigmatizaciji ali celo institucionaliziranosti.

Pri sestavljanju in uporabi vprašalnikov samonaznanitve je treba rešiti dosti metodoloških vprašanj. Najpomembnejša so vprašanja zanesljivosti in veljavnosti izidov. Našteli bomo več ožjih področij, s katerimi so se ukvarjale posamezne raziskave ali po več: vprašanje pretiravanja ali zanikanja storitve kaznivih dejanj;⁶ socio-psihološke spremenljivke anketirancev in okoliščine anketiranja, ki na to vplivajo;⁷ razlike med anonimnimi in poimenskim odgovarjanjem;⁸ posebna vprašanja vzorčenja; primerljivosti različnih postavk v različnih vprašalnikih;⁹ skaliranje resnosti dejanj;¹⁰ primerjava različnih oblik vprašalnikov; pismeno odgovarjanje nasproti ustnem¹¹ itd. Za ugotavljanje veljavnosti vprašalnikov pa uporabljajo različne

⁴ Feldman, s. 8.

⁵ Feldman, s. 9.

⁶ Hardt & Peterson-Hardt, s. 247.

⁷ Krohn, Waldo & Chiricos, s. 545.

⁸ Smart; Kulik, cit. po Feldman, s. 9.

⁹ Gibson, cit. po Feldman, s. 9; Smart, s. 326.

¹⁰ Sellin & Wolfgang, cit. po Feldman, s. 10.

¹¹ Krohn, Waldo & Chiricos, s. 545.

* Dipl. psih., strokovni asistent; Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani.

¹ Feldman, s. 6.

² Reckless; Selin, cit. po Pečar, s. 10.

³ Pečar, s. 12.

postopke: primerjava z drugimi, objektivnimi, kriterijskimi dogodki;¹² primerjava z izidi znanih skupin;¹³ uporabo v vprašalnik vdelanih indeksov, ki merijo nagnjenje k dejanju družbeno sprejemljivih odgovorov;¹⁴ uporaba vzporednih oblik vprašalnikov ali vsebinsko enakih vprašanj v istem vprašalniku;¹⁵ ugotavljanje veljavnosti izidov s fiziološkimi znamenji čustvenega vzbujenja¹⁶ itd.

Različni raziskovalci uporabljajo metodo samonaznanitve kot merilo osebnega prestopništva v dveh večjih vsebinskih raziskovalnih področjih: 1. v študijah pravega obsega in sestave kriminalitete ter v raziskovanju delovanja organov pregona, pravosodja in kazenskih ustanov; tu posvečajo še posebno pozornost spremenljivkam, ki pojasnjujejo izbirne mehanizme v obravnavanju prestopništva; to so najpogosteje človekov družbeno-gospodarski položaj, rasa, spol in narodnost;¹⁷ 2. v raziskovanju vzrokov prestopništva in preverjanju različnih kriminoloških teorij;¹⁸ spremenljivke, ki se v tej skupini študij obravnavajo najpogosteje, pa so od psiholoških, kot so osebnost,¹⁹ predstava o samem sebi²⁰ in podobno, prek vzgojnih, demografskih in urbanističnih²¹ do klasičnih socioloških, kot je pripadnost različnim družbenim skupinam.

2.0 Naloga

Namen naše študije je bil izdelati vprašalnik za samonaznanitev prekrškov in kaznivih dejanj za otroke, ki obiskujejo 7. in 8. razred osnovne šole. Vprašalniku je treba v naših razmerah določiti veljavnost kot instrumentu, ki naj daje merila za ugotavljanje porazdelitve in absolutne pogostnosti različnih dejanj ter tudi kot merilo osebne prestopnosti v raziskovanju vzrokov in interakcijskih procesov v razvoju prestopniškega vedenja ter osebnosti.

¹² Hardt & Peterson-Hardt, s. 247; Hirschi, s. 41; Whitehead & Smart, s. 83.

¹³ Hardt & Peterson-Hardt, s. 247.

¹⁴ Hardt & Peterson-Hardt, s. 247; Hindelang, s. 75; Smart, s. 326.

¹⁵ Hardt & Peterson-Hardt, s. 247.

¹⁶ Martin, cit. po Feldman, s. 10.

¹⁷ Bytheway, s. 243; Forslund & Cranston, s. 193; Hirschi, s. 65.

¹⁸ Hirschi, s. 225.

¹⁹ Allsop & Feldman, s. 321; Hindelang, s. 75.

²⁰ Hirschi, s. 135.

²¹ Erickson & Jensen, s. 262; Hirschi, s. 65.

3.0 Metoda

Raziskava je zajela 176 otrok, ki obiskujejo 7. ali 8. razred osnovne šole v nedavno zgrajeni in naseljeni stanovanjski soseski v Ljubljani. Čeprav bi bilo s stališča izbire vzorca bolje, da bi zajeli vse otroke te starosti, in ne samo tiste, ki obiskujejo šolo, smo se zaradi tehničnih razlogov omejili le na šolske otroke. Zato lahko pričakujemo, da je spremenljivost kazalnikov prestopništva v celotni populaciji večja in povprečna raven prestopništva ravno tako.

Uporabljeni vprašalnik za merjenje osebne prestopnosti obsega tri strani. Na prvi strani je daljša razlaga namena raziskovanja (s tem smo hoteli otroke spodbuditi za resno izpolnjevanje in zmanjšati njihovo morebitno zaskrbljenost pred posledicami). Uporabljenih je bilo 20 postavk oziroma opisov prekrškov in kaznivih dejanj. Za prav tako izbiro smo se odločili na podlagi pogovorov s šolskimi svetovalnimi delavci, socialnim skrbstvom in delavci UJV. Prvotni seznam dejanj smo po testiranju na pilotnem vzorcu še prilagodili in selekcionirali. Preglednica 1 prikazuje uporabljenih 20 postavk.

Preglednica 1: Uporabljene postavke v vprašalniku samonaznanitve

- 1 — se poskusil peljati z avtobusom, ne da bi plačal,
- 2 — namenoma poškodoval ali uničil kako stvar v šoli, parku, na tujem dvorišču in podobno,
- 3 — kadil,
- 4 — doma skrival ali poskušal prodati kako stvar, ki jo je sam ali prijatelj brez dovoljenja vzel (v šoli, doma, v tujem stanovanju in drugje),
- 5 — vzel v samopostrežni trgovini kako stvar, vredno do dva tisoč starih din, ne da bi jo plačal,
- 6 — posodil kaj prijatelju,
- 7 — vzel kolo, motor ali avto brez dovoljenja in se z njim vozil,
- 8 — poskusil mamila (razen tobaka in alkohola),
- 9 — skušal iti v kino, ne da bi plačal vstopnico,
- 10 — rekel kakemu otroku, da ga bo udaril, če mu ne bo dal denarja,
- 11 — se s kom **resno** pretepal s pestmi, nožem ali palico, tako da je tekla kri,
- 12 — namenoma razbil ulično luč ali steklo v oknu,
- 13 — razmontiral ali poškodoval kako tuje kolo, motor ali avto,
- 14 — nekoga šibkejšega počakal in ga zafrkaval ter pretepel,

- 15 — ostal po svoji volji vso noč zdoma, ne da bi starši vedeli, kje je,
- 16 — bil pijan,
- 17 — vzel v samopostrežni trgovini kako stvar, vredno nad dva tisoč starih din, ne da bi jo plačal,
- 18 — delal na ulici, v lokalju, v hiši in na dvorišču tak hrup, da se je kdo pritoževal,

Samo za fante:

- 19 — skušal imeti ali imel spolni odnos z dekletom, čeprav se je ona upirala,
- 20 — siekel mlajšo deklico in si jo nago ogledoval, čeprav ona tega ni hotela.

Na teh 20 postavk so otroci odgovarjali trikrat. Na drugi strani vprašalnika je bilo vodilno geslo »SKORAJ VSAK OD MOJIH VRSTNIKOV JE ŽE KDAJ« in ob vsaki izmed postavk odgovora TAKO JE ali NI TAKO. Na tretji strani pa so otroci odgovarjali za sebe na geslo »V ZADNJEM LETU SEM« s številko, kolikokrat so dejanje že storili. Odgovore so vpisovali v dve rubriki, in sicer ločeno, če so dejanje storili sami ali pa v družbi oziroma s pomočjo vrstnikov (prijateljev ali znancev).

Med 20 postavkami je bila tudi ena, ki ne pomeni prekrška ali kaznivega dejanja. To je bilo dejanje »posodil kaj prijatelju«; uvrstili smo ga, da bi lahko preverjali nekatere tendence odgovarjanja, ki pomenijo sistematično napako v izidih, in da bi preprečili morebitno ustvarjanje pripravljenosti otrok na odgovarjanje z določenim odgovorom.

Sledila so še tri vprašanja o pogostnosti otrokovih stikov z miličnikom, o plačanih kaznih in morebitnem obravnavanju pred sodiščem.

Otroci so pri testiranju sedeli vsak v svoji klopi, te pa so bile postavljene daleč narazen. S tem smo želeli zmanjšati možnost vpliva družbene kontrole, ki bi lahko ogrozila veljavnost izidov. Na vprašalnik se ni bilo treba podpisati. Tudi s tem smo omejili nagnjenje k dajanju družbeno pozitivne predstave o samemu sebi.

Opisani vprašalnik smo uporabili skupaj z nekaterimi osebnostnimi testi, inteligentnostnim testom, več stališčnimi lestvicami ter vprašalnikom o družbenih, gospodarskih, urbanističnih ter demografskih lastnostih. Testiranje je trajalo tri ure, uspelo pa nam je zajeti vse otroke 7. in 8. razredov razen treh, ki so bili zaradi dolgotrajnejših bolezni nedostopni. O vseh otrocih smo iz različnih virov zbirali tudi objektivne

podatke, kot so obravnavanje otroka pred sodiščem, v zavodu za socialno skrbstvo ali je kot vedenjsko problematičen obravnavan pri šolski strokovni službi, njegove ocene, uspeh, ukori, neopravičene ure, stiki z organi UJV, itd.

4.0 Izidi in obravnava

4.1 Pogostnost obravnavanih dejanj

Ob preverjanju in razčlembi kazalnikov zanesljivosti in veljavnosti metode samonaznaitve bomo na kratko prikazali tudi poglavitne lastnosti porazdeljenosti samonaznaitenih dejanj.

V preglednici 2 so obravnavana dejanja razvrščena po pogostnosti samonaznaititve. Kolona 3 kaže odstotek otrok, ki so v zadnjem letu že storili to dejanje, kolona 4 pa rang pogostnosti posameznih dejanj.

Po pogostnosti je na prvem mestu dejanje »posodil kaj prijatelju«, kar priča o pravilnem razumevanju izpolnjevanja ankete. Sledijo dejanja, ki se po eni strani vežejo na poseben položaj mladostnikov in oblike njihovega uveljavljanja v skupinah vrstnikov, po drugi strani pa na prevladujoče ali vsaj pogoste vzorce tako imenovane družabnega življenja v širši kulturi. Tu mislimo na pogostnost dejanj, kot so »kadil«, »bil pijan« in »povzročal hrup«. Delež otrok, ki so ta dejanja že storili, se giblje od $\frac{1}{3}$ do $\frac{1}{2}$. Ker so ta dejanja tako pogosta, jih imamo lahko za statistično normalna, po drugi strani pa nič ne vemo o tem, ali ni to morda normalnost neke določljive omejene skupine in je torej morda napovedovalna za druge, bolj odklonske oblike vedenja.

Na lestvici tem dejanjem sledijo pravno in moralno bolj obsojana dejanja, ki jih lahko združimo v tri skupine: tatvine in drobni prestopki materialne narave, poškodbe in mladostniški vandalizem ter prestopki z medosebno napadalnostjo. V prvi skupini je najpogostnejša brezplačna vožnja z avtobusom, takoj za tem pa nas preseneča visok delež otrok, ki so že kaj vzeli v samopostrežni trgovini. Če združimo obe postavki, ki sprašujeta po tatvinah v samopostrežnicah, ta odstotek naraste na 21 %.

Sledijo dejanja vandalizma in mladoletniške objestnosti, kot so »poškodoval kaj v šoli«, »razbil luč«, »razmontiral kolo«, pa tudi »se pretepal« in »ostal vso noč zunaj«, ki jih je storilo 10 do 20 % otrok. Najredkejša so dejanja, ki jih

Preglednica 2. Pogostnost in način posameznih dejanj

Št.	Dejanje	%	Rang lestvica	Način	hi 2 test
6	posodil prijatelju	90	1	S	0,001
3	kadil	55	2	D	0,02
18	povzročal hrup	42	3	D	0,001
1	avtobus brez plačila	40	4	S	
16	bil pijan	31	5	D	
7	vzel kolo, se vozil	19	6	S	
5	samopostrežnica vzel do 20 din	18	7	S	
2	poškodoval namenoma v šoli	17	8	D	
12	razbil luč ali steklo	14	9	D	
11	se resno pretepal	13	10—11	S	
9	kino brez vstopnice	13	10—11	S	
15	vso noč zdoma	11	12—13	S	
13	kolo razmontiral	11	12—13	D	
17	samopostrežnica vzel nad 20 din	9	14	D	
14	šibkejšega tepel	8	15	D	
4	skrival ukradeno	6	16—17	S	
19	spolni odnos proti volji	6	16—17	D	
10	izsiljeval otroka	3	18	D	
20	deklico slekel	2	19	isto	
8	poskusil mamila	1	20	isto	

lahko uvrstimo v kategorijo medosebne napadalnosti (razen pretepa): »šibkejšega pretepal«, »izsiljeval otroka« ter bolj posebna spolna dejanja. Zanimarjiva pa je postavka o poskušanju mamil.

Ob tem lahko sklepamo, da naši izidi razkri-vajo kar obsežno temno polje, še posebej ob naslednjih domnevah (nepreverjenih):

— da so šolski otroci glede prekrškov in kaznivih dejanj manj problematični kakor enako stari otroci, ki pa so že izpadli iz izobraževalnega procesa osnovne šole;

— da število prekrškov in kaznivih dejanj s starostjo narašča (vsaj v starostnem obsegu, ki smo si ga za proučevanje izbrali);

— ter da smo z metodo samonaznanitve dejansko stanje prej podcenjevali kot precenjevali (glej 4.3.3).

Potrebno pa je dodati, da dobljeni izidi niso reprezentativni niti za Ljubljano kot celoto, še manj pa za širša območja.

4.2 Razlike med podskupinami glede pogostnosti dejanj

Naše podatke in omenjene domneve smo želeli osvetliti še s stališča bolj razčlenjenih struktur. Pomembne so predvsem naslednje razlike: med spoloma, med 7. in 8. razredi ter med dejanji, ki so bila storjena v skupini vrstnikov in med tistim, pri katerih je bil storilec sam.

4.2.1 Starost in spol

Za veljavnost metode samonaznanitve lahko menimo, da je potrjena, če v samonaznanitvi najdemo spolne in starostne razlike. Na podlagi empiričnih podatkov lahko pričakujemo, da bodo fantje naznanjali več dejanj kot dekleta in osmošolci več kot sedmošolci. Ugotovitve kaže preglednica 3. V kolonah 2 do 5 so vpisani odstotki otrok, ki so znotraj posameznih skupin naznanili določeno dejanje.

Razlike v razmerjih med pari skupin smo testirali s hi-kvadrat testom, po potrebi z Yatesovo korekturo. V nekaj primerih pa smo uporabili tudi Fisherjev test eksaktnih vrednosti.

Če primerjamo dekliški skupini, vidimo, da se pomembno ločita le v dveh postavkah, in sicer v prid osmošolk. Tendence razlik so pri drugih postavkah posejane v obe smeri približno enakokrat, nikoli pa ne dosežejo pomembnosti.

Fantovski skupini se bolj ločita: v treh postavkah sta različni na ravni 0,05, v treh postavkah na ravni 0,10, v enajstih pa je opaziti tendenco razlik v prid osmošolcev (pri tem ne upo-

Preglednica 3. Pogostnost dejanj glede na spol in razred

St.	Odstotki				Raven pomembnosti hi-kvadrata			
	Ž 7	Ž 8	M 7	M 8	Ž 7-8	M 7-8	7 Ž-M	8 Ž-M
1	26	24	46	67		0,05	0,10	0,001
2	19	7	12	31		0,05		0,02
3	45	69	45	61	0,05	0,10		
4	6	5	3	8				
5	10	14	17	28				
6	87	92	88	92				
7	24	12	14	33		0,05		0,02
8	0	0	0	3				
9	13	14	9	14				
10	0	0	5	6				
11	6	2	17	25				0,01
12	13	10	19	11				
13	6	8	7	22		0,10		
14	6	2	10	11				
15	13	10	9	14				
16	16	39	32	28	0,05			
17	6	4	9	14				
18	29	39	40	58				0,10
19	0	0	5	19		0,10		
20	0	0	0	5				

števanje 6. postavke). Le v dveh postavkah ima tendenca različnosti nasprotno smer.

Dekleta in fantje sedmih razredov se pomembno ločijo v eni postavki, sicer pa prevladuje tendenca različnosti v prid fantov.

Fantje in dekleta osmih razredov se pomembno ločijo v petih postavkah, od tega štirikrat na ravni 0,02 ali nižji. Sicer pa je na vseh razen dveh postavkah opaziti tendenco razlik v prid fantov.

Po preglednici in povedanem lahko sklepamo: po metodi samonaznanitve starost in spol (vendar starost občutneje) vplivata na število otrok, ki so že storili različne prekrške in kazniva dejanja. Ti spremenljivki pa delujeta v interakciji: medtem ko se razlika pri fantih med sedmim in osmim razredom pogosteje kaže statistično pomembno, je pri dekletih vpliv starosti manjši in manj uniformen. Obe skupini sedmošolcev in dekleta osmega razreda se le malo ločijo, pri fantih osmega razreda pa opazimo največje povečanje števila samonaznanjenih dejanj. To nagajenje kaže preglednica 4; v njej je za vse štiri

skupine vpisano povprečno število raznih dejanj (brez dejanj št. 6, 19 in 20), ki pride na enega otroka v skupini.

Preglednica 4. Število raznih dejanj na otroka glede na spol in razred

	7. razred	8. razred
dekleta	2,39	2,58
fantje	2,98	4,58

Interakcijske učinke bi bolje testirali z modelom analize variance, a to je naše post-hoc lotevanje onemogočalo. Ugotovimo pa lahko: metoda samonaznanitve je potrdila že znane empirične podatke. To dejstvo imamo lahko za delno potrditev veljavnosti metode. Podatki pa podpirajo tudi prizadevanja za tako razlago prestopniškega ravnanja, ki spolno različno razlaga nastanek in pogostnost posameznih dejanj. Pot k temu bi bila lahko vsebinska razčlemba posameznih postavk samonaznanitve.

4.2.2 Dejanje v skupini ali posamično

Nekatere kriminološke teorije poudarjajo skupinsko naravo prestopkov in kaznivih dejanj, še posebej pri mladoletnikih. Pojmovanje »skupinskosti« prestopnikov je različno — od najožjega, ki skupinskost definira le kot objektivno ugotovljivo dejstvo združitve več mladostnikov pri storitvah, prek skupinsko-dinamskega, ki razlaga dejanje s posebnim dogajanjem znotraj skupine vrstnikov (ta pa je lahko razmeroma neodvisna od zunanjih dejavnikov), pa do pojmovanja, ki ta termin razume v socialnopsihološkem oziroma sociološkem pomenu kot pripadnost različnim referenčnim skupinam ali delom družbene sestave.

Podatki uradnih statistik so tudi glede tega nezadostni, ker odsevajo številne izbirne mehanizme, ki delujejo posebej z ozirom na to stran dejanj. Enega takih mehanizmov razlaga hipoteza o skupinskem tveganju;²² pravi, da je pri večji skupini storilcev večje tveganje, da jih od-

²² Erickson, s. 127; Erickson & Jensen, s. 262; Hindelang, s. 167; Hindelang, s. 109.

krijejo, in zato v statistikah ta modus operandi neupravičeno raste. Metoda samonaznanitve nam lahko pomaga pri ugotavljanju deleža in narave skupinskih dejanj.

V ta namen smo spraševali ločeno po dejanjih z okoliščino »SAM« in »V DRUŽBI«. Izide kaže 5. kolona preglednice 2. Kratice pomenijo: S — več otrok je, ki so razkrili, da so storili dejanje sami, D — več jih je, ki so ga storili v družbi. Iz kolone 6 se vidi, da so te razlike pomembne le pri treh, najpogosteje naznanjenih dejanjih. Z našega stališča sta pomembni dve in sicer »kadil« ter »delal hrup«. Kot je mogoče intuitivno presoditi, gre res za dejanji, ki se tipično dogajata v skupini vrstnikov. Preseneča pa nas dejstvo, da pri drugih dejanjih ni pomembnih razlik, kljub njihovi različni naravi. Na ravni tendenc različnosti pa se jih 8 nagiba k večinoma skupinskim storitvam, 7 pa k večinoma osamljenim.

Izidi dopuščajo možnost, da opisana metoda ne loči teh dveh vrst dejanj, oziroma da bi ju bilo treba natančneje določiti. Ob sprejetju domneve, da naši izidi odsevajo dejansko stanje, pa lahko sklepamo, da se različna dejanja ne-

pomembno ločijo glede deleža, v katerem so pri njih sodelovale skupine mladostnikov, vendar pa gre na splošno za mešanje obeh načinov. To je sklepanje o naravi posameznih dejanj, ne zanikuje pa možnost, da je pri posameznikih značilen ravno prvi ali drugi način, ne glede na dejanje.

4.3 Razmerja med napovedovalnimi in merilskimi spremenljivkami

4.3.1 Izbira meril

Jedro določitve veljavnosti metode samonaznanitve je ocenitev napovedovalne vrednosti postavk glede na zunanja merila. V raziskavi smo upoštevali naslednja merila: obravnavanje otroka pred sodiščem, obravnavanje otroka na socialnem skrbstvu kot vedenjsko problematičnega, vodenje otroka v dokumentaciji UJV kot storilca hujših prekrškov ali kaznivih dejanj, njegovo obravnavanje pri šolskih strokovnih službah kot vedenjsko motenega, število otrokovih neopravičenih ur, število opominov, ukorov ter vpisov v razredni dnevnik kot vedenjsko

Preglednica 5. Pearsonovi (spodnja trikotna matrika) in Spearmanovi (zgornja trikotna matrika) količniki korelacij med dvajsetimi uporabljenimi postavkami samonaznanitve (količnik 0,12 je pomemben na ravni $p = 0.05$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20																			
1		20	24	11	25	10	16	04	27	16	39	14	25	20	06	22	25	38	24	16																			
2			35	14	23	27	03	09	23	14	29	20	22	24	17	24	16	39	08	24	06																		
3				09	14	14	30	05	14	10	27	15	14	17	14	10	29	48	14	30	18	00																	
4					16	30	17	33	—06	20	20	21	22	06	17	08	21	07	21	27	06	34	16																
5						25	40	23	33	—05	21	11	29	28	24	15	16	21	17	26	38	15	22	07															
6							15	03	10	07	01	—04	—02	11	01	06	06	18	—01	—11	12	—03	19	—03	—05														
7								13	09	—00	27	22	—09	10	14	25	24	17	19	19	11	17	19	24	14	18													
8									—02	03	07	05	02	01	02	14	27	13	12	31	17	14	15	17	00	20	40												
9										11	33	07	13	12	10	08	02	34	27	36	22	23	16	30	34	13	28	24											
10											27	64	08	46	40	—01	32	07	42	33	30	16	54	25	20	29	13	48	46										
11												41	24	03	39	42	10	26	03	13	51	29	16	22	08	06	08	22	12	23									
12													09	29	23	35	37	05	20	00	22	44	43	23	26	15	12	13	17	11	31								
13														29	34	10	45	46	10	44	10	16	54	53	47	12	13	23	26	23	24	24							
14															22	40	10	52	43	02	33	42	23	76	58	53	63	12	16	15	14	28	30						
15																12	38	24	38	35	—04	23	01	15	54	40	52	51	54	15	23	10	22	10					
16																	20	33	39	19	33	09	19	02	25	39	15	21	46	31	23	23	27	27	02				
17																		39	42	19	45	64	03	42	06	20	56	45	53	66	56	46	41	10	35	13			
18																			31	09	25	31	17	22	24	—04	05	17	23	23	38	30	16	34	26	25	12		
19																				22	38	16	80	50	03	37	07	23	67	53	47	74	69	53	51	70	37	33	
20																					07	05	—02	31	20	—07	23	18	22	46	24	12	26	32	14	08	39	02	42

problematičnega, uspeh v šoli in kot posebno merilo indeks nagnjenosti k dajanju družbeno sprejemljivih odgovorov na osebnostnem testu HANES.

V končno razčlenbo smo sprejeli samo štiri merila: dokumentacija UJV, obravnavanje v šoli, neopravičene ure in ukori ter vpisi v dnevnik. Druga merila smo izpustili zaradi statističnih vzrokov ali pa smo jih upoštevali pri faktor-ski razčlembi. Med štirimi merili, ki smo jih obdržali, so kar tri šolska. To po svoje omejuje izide, toda merila obravnavanja pred sodiščem nismo izbrali, ker ni bil nihče iz izbrane skupine obravnavan, in tudi ne obravnavanja na socialnem skrbstvu, ker je pregled pretoka podatkov pokazal, da socialno skrbstvo kot vedenjsko moteno obravnava le tiste otroke, katerih imena dobi ali od UJV ali od šole ali od obeh. Zato se nam je zdelo najboljše obdržati le oba prvotna vira.

Ker nismo bili za vse porazdelitve dejanj prepričani, da so v bistvu normalne, smo odvisnost merilskih spremenljivk od napovedovalnih (samoznaničev dejanj) testirali s parametričnim in neparametričnim kazalnikom zveze (Pearsonov in Spearmanov korelacijski količnik):

4.3.2. Zveze med posameznimi dejanji

Matriko obojnih korelacij med 20 napovedovalnimi spremenljivkami kaže preglednica 5. Spodnja trikotna matrika so Pearsonovi količniki, zgornja pa Spearmanovi. Iz matrike je razvidno, da je večina zvez pomembnih vsaj na ravni 0,05 in da se povezanosti po Spearmanu gibljejo do 0,54, po Pearsonu pa celo do 0,80. Postavke so povezane pozitivno, izjema je postavka 6 — »Posodil kaj prijatelju« — njene koleracije z drugimi dejanji so pozitivne ali negativne, nikoli pa pomembne (izjemna je postavka 18).

4.3.3 Napovedovalna vrednost posameznih dejanj za posamezna merila

Izračunali smo obojne količnike koleracije med dejanji in štirimi merilskimi spremenljivkami. Redno je veljalo pravilo: kjer je pomemben Spearmanov količnik, je pomemben tudi Pearsonov, nekajkrat pa je bil pomemben le Pearsonov, medtem ko je bil Spearmanov na meji pomembnosti. V preglednici 6 so s križem zaznamovane le zveze, kjer sta oba količnika pomembna vsaj na ravni 0,05. Za obojne količnike velja, da dosega največje vrednosti malo nad 0,50, večinoma pa se gibljejo med 0,20 in 0,35.

Preglednica 6. Pomembnost zvez med postavkami samoznaničve in izbranimi merili (križec pomeni statistično pomembno zvezo).

St.	Dokumen-tacija UJV	Šolsko obrav-navanje	Neopra-vičene ure	Ukori, o-po-mini	Indeks laži
1	×		×	×	×
2			×		(neg.)
3	×		×		
4					
5					×
6		x (neg.)			
7					
8		×		×	
9	×				
10	×	×	×		×
11			×		
12			×		
13	×	×			
14	×				×
15	×	×	×	×	×
16			×		
17	×		×		
18					×
19	×	×	×	×	
20					

Iz preglednice 6 sklepamo, da sta najboljši zunanji merili za ugotavljanje veljavnosti našega vprašalnika število neopravičenih ur in dokumentacija UJV.

Postavke vprašalnika, ki glede na merila dosegajo največjo napovedovalno vrednost pa so rangirane: 15, 19, 1, 10, 3, 16, 13, 17 in 8. Dejanja, ki z zunanjimi merili sploh ne korelirajo pomembno pa so 4, 5, 6, 7 in 18 (izmed teh imajo postavke 4, 5 in 7 pomembno zvezo le po Pearsonu).

Kot posebno merilo smo uporabili tudi indeks nagnjenja k dajanju družbeno sprejemljivih odgovorov na testu HANES. Preglednica kaže, da so korelacije s samoznaničvijo v sedmih postavkah od 20 pomembne in pri šestih negativne. To pomeni, da so otroci, ki so imeli večji indeks laži, naznanili manj dejanj. Ker nimamo podlage za domnevo, da se skupini otrok, ki se ločijo po izidu na indeksu laži, ločita tudi po količini storjenih dejanj, si te korelacije lahko razlagamo tako, da smo število dejanj s samoznaničvijo prej podcenili kot precenili.

4.3.4 Faktorji, ki pojasnjujejo razmerja med vsemi uporabljenimi spremenljivkami

Ker se pri večjem številu izračunanih korelacijskih količnikov povečuje tudi možnost napačno napačnega ugotavljanja pomembnosti in ker delna razčlemba po parih spremenljivk onemogoča celovit vpogled v sestavo podatkovnega prostora, smo uporabili še faktorsko razčlemba. Čeprav pri manjšem delu spremenljivk (postavk v vprašalniku samonaznanitve) opazimo manjše odmike od normalne porazdeljenosti, smo vseeno izhajali iz Pearsonovih količnikov. Merilo za veljavnost izidov faktorske razčlembe nam je bila vsebinsko-logična smiselnost (interpretabilnost) izidov in primerjava z razčlembami, ki smo jih opravili na podlagi Spearmanovih korelacij.

Za faktorsko razčlemba smo izbrali 30 spremenljivk: 20 postavk samonaznanitve, samonaznanitev plačanih kazni (miličniku) in samonaznanitev opozoril miličnika, obravnavanje šolskih strokovnih služb, obravnavo na socialnem skrbstvu, število neopravičenih ur, število ukorov in vpisov v dnevnik, doseženi šolski uspeh, ocena iz vedenja, indeks lažnivosti, ter dokumentacijo UJV.

Uporabili smo metodo glavnih komponent. Merilo izločanja faktorjev je bila velikost lastnih vrednosti nad 1.0. Izločenih je bilo 10 faktorjev, prvi je pojasnil 27 % skupne variance, vseh 10 skupaj pa kar 71 % skupne variance. Dobljene faktorje smo rotirali z rotacijo oblique, ki daje nepravokotno rešitev 10 faktorjev, Preglednica 7 kaže nasičenost spremenljivk v oblique rešitvi.

Preglednica 7. Korelacije med uporabljenimi spremenljivkami in dobljenimi faktorji (oblique rešitev).

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7	Faktor 8	Faktor 9	Faktor 10
S 1	.10248	-.02898	.29188	.18054	.05968	-.17899	-.08010	-.80371	-.13888	.08514
S 2	.30572	-.06011	-.10350	.71958	.29318	-.07408	-.15058	-.50034	.05556	.24101
S 3	.09379	-.07262	.13555	.06021	.29134	.02894	-.74326	-.07649	.07213	.32330
S 4	.75043	-.01740	.11625	.15831	.27818	-.05112	-.12223	-.20071	-.04909	.08103
S 5	.45004	-.01014	-.28480	.15134	.27755	-.05664	-.38670	-.66238	.05262	.07499
S 6	.07315	.06871	.77136	.10286	.04535	.03618	-.08509	-.16093	.10082	-.02112
S 7	.37980	-.19746	-.15694	-.07517	.10132	-.23508	-.18091	-.29131	-.54025	-.11004
S 8	.00761	.02108	.06213	-.04051	-.01338	.77537	-.06232	-.01964	.01564	.15075
S 9	.07142	-.12150	.12682	.75811	.08300	-.05191	-.13384	-.04577	-.11570	-.06012
S 10	.58895	-.06771	-.07923	.73175	.35034	-.08919	-.05225	-.42976	-.35739	.33597
S 11	.55834	-.12558	.09440	.13676	.33217	.00463	.15320	-.63452	-.22575	.11455
S 12	.44916	-.10048	-.03292	.24432	.91714	-.06685	-.14799	-.27087	-.14830	.07940
S 13	.74573	-.09174	-.00192	.15876	.33840	-.06520	-.29506	-.56270	-.28566	.10855
S 14	.72236	.05717	-.03186	.39540	.42856	-.08082	-.03605	-.42699	-.36618	.26679
S 15	.60653	-.16940	-.16165	.30106	-.52711	-.13654	-.10854	-.26748	-.04400	.43441
S 16	.40565	-.20123	.05645	.36310	.07305	-.05325	-.74509	-.28835	-.12738	.03966
S 17	.54829	-.15166	-.15393	.20874	-.53485	-.05181	-.38604	-.70040	-.14236	.04039
S 18	.39480	.03031	.49249	-.04078	.17699	-.27783	-.42531	-.29810	-.31632	-.00567
S 19	.91395	-.13511	-.00813	.29557	.35644	-.07938	-.31652	-.42257	-.20391	.0924
S 20	-.07157	.12754	.00268	.12848	.04001	.08222	.10233	.02595	-.78498	.02430
plačal	.12385	-.09257	.00741	.05349	.90510	-.05646	-.09669	-.09573	-.02175	.00809
opozoril	.65488	-.25236	-.11267	.04656	.18400	-.18485	-.31058	-.36377	-.01459	.04392
soc. skrb.	-.09173	-.33755	-.04654	-.14878	-.01662	.01350	-.23800	-.01264	-.00079	.66828
UJV	.34274	-.16224	-.08410	.43905	.18545	-.19624	-.06719	-.19929	-.00531	.62818
šola	.16875	-.46581	-.02285	.07607	.03679	.22877	-.11194	-.09875	.00026	.70365
neopr. ure	.64558	-.47177	-.10058	.38464	.42336	-.07720	-.17641	-.35893	-.14176	.45247
vedenje	-.11421	.86013	.00360	-.15727	-.20211	.00367	.15803	.14656	-.04109	-.24152
uspeh	-.03586	.73609	.40173	-.02623	-.10775	-.13410	-.00445	-.06010	-.12317	-.22848
ukori	.20767	-.61950	.28888	.15849	.03278	.07638	-.15918	-.11304	-.15616	.46768
lažnivost	-.13465	-.20704	-.09407	-.00748	-.12262	.69373	.12701	.24359	-.02363	-.30879

Dobljenih 10 faktorjev smo imenovali in v skladu s korelacijami s merilskimi spremenljivkami ter glede na njihovo vsebino interpretirali takole:

1. faktor: **Najsplošnejši faktor prestopništva.** Obsega dve najbolj napovedovalni spremenljivki (15 in 19), najboljšo merilsko spremenljivko (neopravičene ure), nasičen je tudi z večino drugih postavk samonaznanitve in z dokumentacijo UJV, le malo pa z drugimi šolskimi kazalniki. Ker obsega največje število spremenljivk prestopništva, smo ga imenovali najsplošnejši faktor prestopništva.

2. faktor: **celotna šolska uspešnost.** Nasičen je z vsemi šolskimi kazalniki, medtem ko postavka samonaznanitve in dokumentacija UJV korelirajo z njimi nepomembno.

3. faktor: **»pozitivna« družabnost.** Vsebuje le postavki »posodil« in »povzročal hrup«, deloma še šolski uspeh, drugih meril in dejanj pa sploh ne. To je del spremenljivk, ki odseva družbeno konstruktivno družabnost.

4. faktor: **posebni faktor prestopništva.** Obsega le tri postavke samonaznanitve ter še v visoki stopnji neopravičene ure in dokumentacijo UJV. Nič ne korelira z drugimi postavkami in šolskimi kazalniki.

5. faktor: **ravnanje, za katero te miličnik opozori ali odpelje.** Korelira z »razbil šipo«, »vso noč zdoma« ter »vzel nad 20 din«. Najbolj nasičen z »miličnik opozoril ali odpeljal«, manj z neopravičenimi urami in nič z drugimi merilskimi spremenljivkami.

6. faktor: **dajanje zaželenih podob o sebi.** Vsebuje skoraj samo indeks laži ter »poskusil mamila«.

7. faktor: **negativna družabnost.** Vsebuje najbolj »kadil«, »bil pijan«, deloma še »povzročal

hrup«, merilske spremenljivke pa kolerirajo nepomembno.

8. faktor: **posebni faktor prestopništva.** Vsebuje več postavk samonaznanitve: »avtobus«, »samopostrežnica do 20 din«, »pretepal«, »poškodoval«, a je z merilskimi razmeroma nenasičen, razen z neopravičenimi urami. Zdi se, da gre za faktor, ki pojasnjuje značilne mladostniške oblike drobnih prestopkov.

9. faktor: **»posebni faktor prestopništva — ostanek.** Vsebuje le »slekel deklico« in manj »vzel kolo in se z njim vozil«. Ne kolerira z merili.

10. faktor: **obravnavanje mladostnika.** Vsebuje najbolj obravnavanje v šolskih strokovnih službah, socialnem skrbstvu in v dokumentaciji UJV, srednje pa kolerira še z drugimi šolskimi kazalniki. Od samoprijavljenih dejanj je najpomembnejše »ostal vso noč zdoma«.

Razčlemba dobljenih faktorjev nam omogoča nekatere izmed njih vsebinsko združiti, ker zajemajo sorodna področja. Očitno lahko skupaj obravnavamo faktorje 1, 4, 5, 8 in 9, ki so vsi precej nasičeni s postavkami vprašalnika. Poleg tega so vsi ti bolj ali manj neodvisni od kazalnikov, kot so šolski uspeh, obravnavanje strokovnih služb, ocene iz vedenja ter število ukorov in opominov, vsi pa so bolj ali manj nasičeni s spremenljivko neopravičenih ur.

Ti faktorji pa se ločijo po tem, s katerimi dejanji so nasičeni. Faktor 1 in 5 sta razmeroma najbolj splošna (nasičena z največ dejanji), ločita pa se po tem, da je prvi močno nasičen s spremenljivko UJV, drugi pa namesto tega z otrokovo lastno izjavo, da ga je miličnik opozoril ali odpeljal domov ali na postajo. (Veljavnosti te izjave ne moremo neposredno preverjati, ker nismo mogli zbirati podatkov o legitimiranju in drugih podobnih oblikah stikov organov javne

Preglednica 8: Korelacije med oblique faktorji.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1		-113	-031	202	314	-097	-183	-381	-158	120
2			074	-054	-060	-065	117	051	013	211
3				013	-043	-010	-061	-035	-044	-004
4					168	-013	-039	-164	-064	123
5						-052	-114	-214	-057	115
6							062	120	041	009
7								169	010	-084
8									119	-096
9										013

varnosti z mladostniki). Pri teh faktorjih pa gre vsekakor tudi za različno vrsto dejanj. Ostanajo še trije faktorji, od katerih je eden z dokumentacijo UJV povezan, druga dva pa ne. Razmerje med vsemi faktorji in upravičenost skupnega obravnavanja faktorjev 1, 4, 5, 8 in 9 kaže in potrjuje preglednica 8.

Sledi faktor 2, ki odseva celotno šolsko uspešnost. Pojasnjuje tisti del variance šolskega uspeha (vseh šolskih kazalnikov), ki ni odvisen od mladostnikovega prestopništva.

Dva faktorja (3 in 7) opisujeta različni obliki družabnosti. Prvo odseva dejanje »posodil« in je v pozitivni zvezi s šolskim uspehom, za drugo pa je značilno kajenje in pitje. Čeprav sta obe obliki posamič v pomembni zvezi z merilskimi spremenljivkami, pa je faktor naravnian tako, da je manj nasičen z merili.

6. faktor zajema predvsem indeks laži na HANESU. K interpretaciji vseh ostalih spremenljivk pripomore le malo, ker je deloma nasičen le še s »poskusil mamila«.

Posebno zanimiv je zadnji faktor; odseva obravnavanje na UJV na socialnem skrbstvu in pri šolskih strokovnih službah. Ker ni v zvezi s samonaznanitvijo kaznivih dejanj in prekrškov, bi lahko sklepali, da gre za neko vrsto neustreznega, odvečnega obravnavanja, oziroma za navidezno motenost otroka (ali šum v poteku informacijskega prenosa med ustanovami), ki izziva delo strokovnih služb. Nekoliko večja nasičenost z dejanjem »vso noč zdoma« pa odpira tudi razlago, da gre za obravnavanje drugačnih vrst problematike, ki zaradi ohlapnosti izrazov oziroma določenosti klasifikacijskih sestavov pada v kategorijo »vedenjska motenost« (to je bilo namreč izhodišče za iskanje otrok, ki so v posameznih službah obravnavani), pa ne odseva v samonaznanitvi, ki zajema problematiko te vrste. To bi bile lahko nekatere oblike vzgojne, družinske in čustvene problematike (čeprav se vsi uporabljeni izrazi prekrivajo, pa implicirajo različne poudarke v vzrokih za motnje).

4.0. Sklep

Iz vsega povedanega lahko sklenemo:

— Vprašalnik samonaznanitve je na ravni posameznih postavk (ne vseh) in v celoti (zveza med seštevkom vseh naznanjenih dejanj in meril je statistično pomembna) veljaven glede na izbrana merila.

— Čeprav so med vsemi postavkami pozitivne in večinoma pomembne korelacije, pa ni mogoče

določiti splošnega faktorja, ki bi pojasnil vso varianco vprašalnika. Verjetneje lahko sklepamo na splošnejši faktor in več posebnih.

— Glede na samonaznanitev in obravnavanje pa lahko govorimo o treh »sindromih«: gre za dele variance, ki so skupni različnim kombinacijam napovedovalnih in merilskih spremenljivk. V zvezi s tem lahko govorimo o prestopkih, ki jih spremlja obravnavanje, o delu prestopkov, ki so od obravnavanja neodvisni (morebitni vzroki: večje temno polje, manjša družbena nevarnost in zato manj družbene reakcije na dejanja ali pa obravnavanje teh dejanj v drugih ustanovah in po drugih mehanizmih), ter paradoksnost o obravnavanju, ki je od prestopkov neodvisno (čeprav gre za obravnavanje vedenjske motenosti).

— Pomembno je, da je prav število neopravičenih ur najboljše merilo za samonaznanjanje dejanj in da je celonočni izostanek od doma dejanje, ki najbolj omogoča napovedovanje obravnavanja pri vseh ustanovah. Pomembno je zato, ker ti dve dejanji kažeta na otrokovo zmanjšano navezanost na dva najmočnejša socializacijska vira otrok te starosti, na šolo in družino. Otrok se skuša zaradi zmanjšane navezanosti izogniti vzgojnemu virom in zato šolo »šprica«, od doma pa pogosteje odhaja.

To dejstvo je pomembno tako za zgodnje odkrivanje težav v otrokovem razvoju kot tudi za razumevanje razvoja tovrstnih vedenjskih vzorcev in osebnosti. Oboje pa nam omogoča pripravljanje oziroma razvijanje preprečevalnih ukrepov, ki naj tovrstni otrokov razvoj preusmerjajo, verjetno najučinkoviteje z dajanjem socializacijskih virov (= možnosti otrokove soudeležbe), ki bodo za otroka subjektivno sprejemljivi.

Tretji pomembni vir, ki v pričujoči razčlembi ni zajet, pa so skupine vrstnikov; vendar to vsebinsko področje in nadaljnja vsebinska razčlemba doslej prikazanih podatkov presegata namen tega poročila in bomo o njih govorili prihodnjic.

5.0. Povzetek in zaključek

Uporabili smo metodo samonaznanitve prekrškov in kaznivih dejanj na otrocih 7. in 8. razreda osnovne šole. Raziskava je bila pripravljane narave, izpeljana na nereprezentativnem vzorcu, in se je ukvarjala predvsem z metodološkimi vprašanji.

Vprašalniku smo določili veljavnost s formalnimi merili, kot so konsistentnost posameznih postavk ter zveza z indeksom lažljivosti in z vsebinskimi merili, kot so primerjava spolne ter

starostne porazdeljenosti z drugimi empiričnimi izidi ter primerjava samonaznanitve z obravnavanjem vedenjsko motenih mladostnikov.

Opisani postopki so zadosti potrdili veljavnost vprašalnika ter pokazali na nekatere mogoče uporabe. Taki vprašalniki omogočajo predvsem neodvisno ocenitev stopnje ter porazdeljenosti prekrškov in kaznivih dejanj, to je določitev tako imenovanega temnega polja. Če v razčlemba zajamemo zunanje, objektivne podatke, lahko raziskujemo delo ustanov, ki se ukvarjajo s tem področjem. Z uporabo vprašalnika kot osebnega merila prestopništva in z upoštevanjem drugih socio-psioloških instrumentov, pa lahko raziskujemo vzroke, stopnje in zakonitosti v nastajanju prestopniških obrazcev, vedenja ter osebnosti. Po postavkah samonaznanitve pa bi bilo mogoče sklepati tudi o tipologiji oblik prestopniškega vedenja.

UPORABLJENA LITERATURA:

1. Allsop, J. F. & Feldman, M. P.: Personality and Anti-Social Behavior in Schoolboys, *The British Journal of Criminology*, 1976, 4, 321.
2. Bytheway, B.: The Statistical Association Between Social Class and Self-Reported, Delinquency, *International Journal of Criminology and Penology*, 1975, 3, 243.
3. Erickson, M. L.: Group Violation and Official Delinquency. The Group Hazard Hypothesis, *Criminology*, 1973, 2, 127.
4. Erickson, M. L. & Jensen, G. F.: Delinquency is still group behavior! *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 1977, 2, 262.
5. Feldman, M. P.: *Criminal Behaviour: A psychological Analysis*, London, Wiley, 1977.
6. Forslund, M. A. & Cranston, V. A.: A Self-Report Comparison of Indian and Anglo Delinquency in Wyoming, *Criminology*, 1975, 2, 193.
7. Hardt, R. H. & Peterson-Hardt, S.: On Determining the Quality of the Delinquency Self-Report Method, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 1977, 2, 247.
8. Hindelang, M. J.: The Relationship of Self-Report Delinquency to Scales of the CPI and MMPI, *The Journal of Criminal Law, Criminology & Police Science*, 1972, 1, 75.
9. Hindelang, M. J.: The Social Versus Solitary Nature of Delinquen Involvements, *The British Journal of Criminology*, 1971, 2, 167.
10. Hindelang, M. J.: With a Little Help from their Friends: Group Participation in Reported Delinquent Behaviour, *The British Journal of Criminology*, 1976, 2, 109.
11. Hirschi, T.: *Causes of Delinquency*, Los Angeles, University of California Press, 1969.
12. Hodd, R. & Sparks, R.: *Key Issues in Criminology*, London, Weidenfeld and Nicholson, 1970.
13. Krohn, M., Waldo, G. P. & Chiricos, T. G.: Self-Reported Delinquency: A Comparison of Structured Interviews and Self-Administered Checklist, *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 1974, 4, 545.
14. McClintock, F. H.: Criminological and penological aspects of the dark figure of crime and criminality, *International Criminal Police Review*, 1971, 247, 97; 1971, 248, 128.
15. Pečar, J.: Naraščanje ali upadanje kaznivih dejanj v statistiki še ni resničnost, *Delo*, 1. oktober 1977, 24.
16. Pečar, J.: Prikrita kriminaliteta, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 1969, 1, 1.
17. Petrovič, M. & Radovanivič, D.: *Prestupništvo maloletnika, bežanje od kuče, bežanje od šole*, Inštitut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1977.
18. Skogan, W. G.: Dimensions of the Dark Figure of Unreported Crime, *Crime & Delinquency*, 1977, 1, 41.
19. Smart, R. G.: Recent Studies of the Validity and Reliability of Self-Reported Drug Use, 1970 do 1974, *Canadian Journal of Criminology and Corrections*, 1976, 4, 326.
20. Whitehead, P. C. & Smart, R. G.: Validity and Reliability of Self-Reported Drug Use, *Canadian journal of criminology and corrections*, 1972, 1, 83.

UDC 312.7.079.5

Evaluation of a Method of Offences Self-Reporting

Dekleva Bojan, Research Assistant, Institute of Criminology. Ljubljana

A method of self-reporting of petty offences and criminal offences has been tested on a group of 7. and 8. class elementary school children (age 13—15 years). The research is of preliminary nature and deals above all with the methodological questions of evaluating the questionnaire.

At the evaluation both internal and external measures were applied. Among the former we used concordance of items, sincerity index, while among the latter we used the number of references of ma-

ladjusted youths at the psycho-social school services and the data of the police.

By using these methods the questionnaire has been satisfactorily evaluated. It enables an independent evaluation of the level and dispersion of petty offences and offences of children. At the same time, it provides an individual measure of delinquency which can serve as a criterion at causal analysis in the development of delinquent behaviour patterns in non-selected groups of interviewees.